

Mevzuatta Son Dönemlerde Meydana Gelen Gelişmeler Bağlamında Çevresel Açından Korunan Alan Yönetiminin Değerlendirilmesi¹

An Evaluation on Management of Environmentally Protected Areas in the Context of Recent Amendments in the Regulations

Bayram Coşkun², Duygu Ak³, Çiğdem Pank Yıldırım⁴

¹ Bu çalışma Aksaray Üniversitesi ev sahipliğinde düzenlenmiş olan 5. Ulusal Kentsel ve Çevresel Sorunlar ve Politikalar Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

²Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, bcoskun@gmail.com

³Arş. Gör. Dr., Uşak Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, ak87.duygu@gmail.com.

⁴Arş. Gör., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, cigdem-zeynep@hotmail.com.

ANAHTAR KELİMELEER

Çevre,
Çevrenin korunması,
Çevre yönetimi,
Korunan alanlar

Ö Z E T

Türkiye’de 1983 yılında “Çevre Kanunu”nun kabul edilmesi ve Türkiye’nin çevre konusunda taraf olduğu uluslararası sözleşmeler, sahip olunan çevresel değerlerin korunması yönünde bilinçli ve sistematik çalışmaların başlatılmasını ve sürdürülmesini sağlamıştır. Ancak gerek küresel düzeyde gerekse de ulusal düzeyde çevrenin ve çevresel değerlerin korunmasına yönelik bilinç gün geçtikçe gelişmektedir. Bunların yanında Türkiye’nin Avrupa Birliği adaylığı süreci de çevre yönetimi konusunda olumlu katkılar yapmıştır. Bu olguların etkisiyle bir taraftan çevre mevzuatı, diğer taraftan da çevre yönetimi/çevresel alanların korunmasına yönelik yönetim faaliyetleri değişmekte ve yeni bir çehre kazanmaktadır. Bu kapsamda 2011 yılında merkezi yönetim düzeyinde çevre yönetiminin yeniden yapılandırılması gerçekleşmiş ve Çevre ve Orman Bakanlığı kapatılarak çevrenin korunması ve geliştirilmesi sorumluluğu Çevre ve Şehircilik Bakanlığına verilmiştir. Aynı zamanda önemli bir korunan alan kategorisi olan özel çevre koruma bölgelerinden sorumlu olan Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı kapatılmıştır. Anılan Başkanlığa 383 sayılı KHK ile verilen görev, yetki ve sorumluluklar Çevre ve Şehircilik Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlığın çalışmaları sonucunda çıkarılan “Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik” ve buna dayalı olarak yapılan işlemler neticesinde mevzuatımıza girmiş olan “milli parklar”, “tabiat parkları”, “tabiatı koruma alanları”, “doğal sit alanları”, “özel çevre koruma bölgeleri” gibi korunan alanlar yanında doğal sit alanları için “kesin korunacak hassas alan” “nitelikli doğal koruma alanları” gibi yeni koruma statüleri de oluşturulmuştur. Bu çalışma ile Türkiye’de çevre yönetimi ve korunan alanlara ilişkin mevzuat düzenlemeleri özetlenmektedir. Çalışmanın temel amacı, Türkiye’de 2010’dan sonra korunan alanlara yönelik ortaya çıkan gelişmeleri mevzuat ve yönetim açısından incelemektir. Bu kapsamda Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçiş ile birlikte genelde çevre yönetimi, özeldde korunan alanların yönetimine ilişkin gelişmeler de ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

KEYWORDS

*Environment,
Protection of Environment,
Environment Management,
Protected Areas*

ABSTRACT

Commencement and prosecution of informed and sistemical studies to protect our possessed environmental values in Turkey is provided by agreement of "Environment Law" in 1983 and international conventions which Turkey being party to. Furthermore, awareness to protect environment and environmental values, arises day by day both in global and national scale.. Beside all these, Turkey's process to become a member of European Union contributes on environment management.. In the light of these facts environment regulations on one hand and environment management/management acts to protect environmental areas on the other hand are changing and having a new face. Within this scope, in 2011, environmental management at the central government level was restructured and the Ministry of Environment and Forestry was closed and the responsibility for the protection and development of the environment was given to the Ministry of Environment and Urbanization. At the same time, the Specially Protected Environmental Agency, which is responsible for specially protected environmental areas, has been closed. The duties, powers and responsibilities assigned to the Presidency by the Decree Law No. 383 have been transferred to the Ministry of Environment and Urbanization. As a result of the studies of the ministry, Regulation on Procedures and Principles Related to Determination, Registration, and Confirmation of Protected Areas is executed. With the operations performed according to this regulation, new statutes like "strictly protected sensitive area" and "qualified natural protection areas" are constituted along with statutes like "national park", "natural park", "protected wildlife reserve", "natural protection areas", "specially protected environment area. In this study legislative arrangements related to protected areas in Turkey are summarized. The main aim of the study is to examine the developments occurring after 2010 in Turkey for protected areas in terms of legislation and administration. In this context, with the transition to the Presidential Government System, the developments in the management of the environment in general and the management of the protected areas in particular have been considered and evaluated.

Nüfus artışı, sanayileşme ve artan insan faaliyetleri özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra çevre ve çevrede yer alan doğal ve kültürel yapılar için önemli bir tehdit haline gelmiştir. Dolayısıyla insanın yaşadığı ve günlük faaliyetlerini yürüttüğü çevreyi koruması, insanların hem yaşam kalitesi hem de gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını sorunsuz karşılayabilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle 1970'lı yılların başından itibaren ulusal ve uluslararası düzeyde çevrenin korunması ve geliştirilmesi yönünde birçok adım atılmış ve girişim başlatılmıştır. Bu kapsamda ulusal düzeyde çevreyi korumaya yönelik yasal düzenlemeler yapılmaya başlanmış, uluslararası düzeyde de başta Birleşmiş Milletlerin yürüttüğü çalışmalar olmak üzere birçok girişim gerçekleştirilmiş veya faaliyet yürütülmüştür.

Birleşmiş Milletlerin (BM) organize ettiği uluslararası düzeyde çevre konusunda yapılan ilk büyük girişim olan Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı 5 Haziran 1972'de Stockholm'de toplanmış, Konferansa Türkiye dâhil toplam 113 ülke katılmıştır (Keleş-Hamamcı, 202: 191). Çevre sorunlarının küresel düzeyde olumsuz sonuçlara yol açmaya başlaması, Stockholm konferansında farklı ekonomik, sosyal, kültürel, ideolojik yapılarla sahip ülkeleri bir araya getirmiştir. Bu anlamda Stockholm konferansı farklılıklarına rağmen tüm dünyayı ortak bir amaç için ilk kez bir araya getiren bir platform olma özelliğini taşımaktadır (Aksu, 2011: 12-13). Stockholm Konferansı Bildirisi'ni müteakip 1972 yılında, BM Genel Kurulu Kararı ile çevreye ilişkin olarak oluşturulan ilk uluslararası kuruluş olarak UNEP (United Nations Environment Program)'in kurulması önemli bir gelişmedir. UNEP'in görev alanının çerçevesi "Çevreyle ilgili olarak uluslararası işbirliğini artırarak, çevre politikalarına ilişkin gerekli tavsiyelerde bulunmak ve BM içerisinde çevreyle ilgili konularda işbirliğini sağlayarak rehberlikte bulunmak" olarak belirlenmiştir (Kayhan, 2013: 64).

BM yanında başka bazı uluslararası kuruluşların da (Büyümenin Sınırları Raporunun hazırlanması gibi)^a çevre konusunda çalışma yapmasıyla başlayan süreç, gelişerek devam etmiştir. Bunun yanında Stockholm Bildirgesi, uluslararası çevre hukukunun sonraki yıllarda gelişimi için bir temel sağlamıştır. Stockholm Bildirgesi'nde dile getirilen çok sayıda ilke ve kavram yalnızca uluslararası çevre antlaşmalarının girişinde yer almakla kalmamış, başka bağlayıcı hükümlerde, hatta çeşitli ülkelerin anayasalarında ve iç hukukunda da etkisini göstermiştir (Pallemaerts, 1997: 615). Bunun yanında, çevresel sorunların nitelik itibarıyla iç içe geçmişliği, birbirine bağımlılığı,

^a "Büyümenin Sınırları (The Limits to Growth)" isimli bir rapor, 1972 yılında Roma Kulübü isimli strateji geliştirme merkezi tarafından yayımlanmıştır. MIT'den bir grup bilim insanının yürütmüş olduğu bu çalışmada World3 adlı bir model kullanılarak küresel ekonomik sistemin beş alt sistemi (başlığı) olan nüfus, gıda güvenliği, üretim, çevre kirliliği ve yenilenebilir olmayan doğal kaynakların tüketiminin birbirleriyle olan bağlantıları araştırılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre; bahsi geçen bu beş trend doğal büyümenin önüne geçtiği takdirde dünya taşıma kapasitesinin çok üstüne çıkacak ve ciddi tehditlerle karşı karşıya kalacaktır. Dünya ekonomisi ve çevreyi bir araya getirmesi adına bu çalışma ilk küresel modeldir. Bu çalışmanın çevre ve kalkınma adına yapmış olduğu öngörüler tüm dünyada yankı bulmuş, çalışma 30 dile çevrilerek milyonlarca kopyası satılmıştır (Aksu, 2011: 12).

karmaşıklığı ve çoğu kez küresel nitelik taşımamasının yanında, devletlerin egemenliği dışındaki alanların korunmasında geleneksel komşuluk hukuku kurallarının yetersiz olduğunun farkına varılması, 70'li yılların başından beri devletler arasında işbirliği esasına dayanan bağımsız bir uluslararası çevre hukukunun oluşumunu hızlandırmıştır (Güneş, 2012: 85). 1970'li yıllarda başlayan bu süreç 1980'li yıllarda da devam etmiştir.

Uluslararası hukukta meydana gelen bu gelişmelerle birlikte 1970'li yılların başından itibaren gelişmiş ülkelerin ulusal hukukunda da çevre konusunda düzenlemelerin yapıldığı ve çevreyi koruma, çevre kirliliğini önleme ve çevreyi geliştirme amacıyla yasa çıkarılması/yasal düzenleme yapılması yoluna gidildiği görülmektedir.

Bu dönemde çevre bilincinin kitleler arasında yayılması ile oluşan çevre örgütleri, siyasi iktidarlar üzerinde önemli bir baskı unsuru haline gelmiştir. Bu baskı çevrenin hukuksal bir taban kazanması için de itici bir güç olmuştur (Kılıç, 2001: 133). Söz konusu gelişmelerin yanı sıra doğal hayatın, canlı varlığının, biyolojik zenginliğin ve çeşitli ekolojik oluşumların korunmasının son derece önemli olduğunun dünya ülkeleri tarafından kabul edilmesi ile birlikte korunan alanların belirlenmesi ve yönetimi konuları gündeme gelmiştir.

Türkiye'de ekolojik, tarihi ve kültürel değerlerin korunmasına ilişkin yaklaşım 1980'li yılların başında ortaya çıkmış, 1990'lı ve 2000'li yıllarda gelişimini sürdürmüştür. Bu çalışmada ele alınan korunan alanlar, çevre hukukuna dayalı olarak oluşturulmakta ve çevre yönetiminin faaliyetleri ile fiilen korunmaktadır. O nedenle korunan alanların ele alındığı bu çalışmada Türkiye'de çevre yönetiminin gelişimi ve korunan alanların tabii olduğu mevzuatın ana hatlarıyla ele alınmasında yarar görülmüştür. Bunun yanında 2010'dan sonra korunan alanlara yönelik mevzuatta meydana gelen değişim incelenmektedir. Ayrıca konunun tamamlayıcı bir parçası olarak uluslararası hukuk tarafından korunan alan kategorileri ile birlikte Türkiye'deki korunan alan kategorileri üzerinde durulmaktadır. Son olarak 2018 yılının Haziran ayında Türkiye'nin Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçmesinin çevre hukuku, çevre yönetimi ve korunan alanlar açısından genel sonuçlarına da çalışmada değinilmektedir.

TÜRKİYE'DE ÇEVRE YÖNETİMİNİN GELİŞİMİ

Türkiye'de çevre yönetiminin gelişimi, yaşanan çevre sorunları veya çevre sorunlarının ortaya çıkması ve çevre hukukunun gelişimi ile paralellik göstermiştir. Türkiye'nin kırdan kente göç akımları ve beraberinde gelen çarpık kentleşme ve altyapı sorunları, enerji, sanayi ve turizm sektörlerindeki hızlı büyümeler gibi etkenler ile gittikçe artan oranda çevre sorunları ile karşılaşması kaçınılmaz olmuştur (TÇV, 2001: 93).

1980 öncesi Türkiye'nin hukuk sisteminde çevre kirliliğini önleme konusunda genel nitelikli kamu hukuku ve özel hukuk kapsamında yer alan düzenlemeler söz konusu iken^b, 1980 sonrasında yeni anayasanın kabulü ile, çevreye özgü hukuki düzenlemeler ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda 1983 yılında 2872 sayılı Çevre Kanununun çıkarılması oldukça önemli bir gelişmedir^c. Bunun dışında 2872 sayılı Çevre Kanunu ile aynı yıl kabul edilen 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu^d ile 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu^e konumuz açısından önemli kanunlardır. Anılan kanunların çıkmasından sonra, ikincil düzeyde mevzuat olarak konu ile ilgili çok sayıda yönetmelik çıkarılmıştır^f.

Yasal düzenlemelere yeri geldiğinde daha ayrıntılı değinilecektir. Ancak Kalkınma planlarındaki çevreye yönelik yaklaşım da önemli olup, uygulamayı etkileyici ve yönlendirici niteliktedir. Bu nedenle kalkınma planlarındaki yaklaşımı da özetlemekte yarar vardır.

Kalkınma Planlarında Çevre

Çevre konusu ilk defa 1973-1977 yıllarını kapsayan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda çevre politikalarının sanayileşme ve kalkınma politikalarını engellememesi gerektiği vurgusu ile birlikte yer almıştır. Bu vurgu, kalkınmayı engellemeyen çevre politikalarının desteklenebileceğini göstermektedir (Yıldırım ve Budak, 2005: 198). Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nı takiben diğer planlarda çevreye ilişkin benimsenen temel ilkeler ve yaklaşımlar şu şekilde özetlenebilir:

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983); sanayileşme, tarımda modernleşme ve şehirleşme sürecinde çevrenin de "dikkate alınmasını" öngörmektedir (Algan, 2000: 227). Ayrıca "Çevre Sorunları" başlığı altında, Türkiye'de yaygın olarak görülen çevre

^b Örnek olarak şu kanunlardan bahsedilebilir: İl Özel İdaresi Kanunu (1913), Köy Kanunu (1924), Türk Medeni Kanunu (1926), Belediye Kanunu (1930), Umumi Hıfzısıhha Kanunu (1930), Kara Avcılığı Kanunu (1937), Bataklıkların Kurutulması ve Bundan Elde Edilecek Topraklar Hakkında Kanun (1950), Orman Kanunu (1956), Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Kanunu (1957), Yeraltı Suları Hakkında Kanun (1960), Gecekondu Kanunu (1966).

^c 11.8.1983 tarih ve 18132 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

^d 11.8.1983 tarih ve 18132 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

^e 23.7.1983 tarih ve 18113 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

^f Örnek olarak; 1986 tarihli Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği, Gürültü Kontrol Yönetmeliği, 1988 tarihli Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği, 1991 tarihli Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliklerinden bahsedilebilir.

sorunlarının; kanalizasyon sorunu, gecekondu bölgelerindeki kötü barınma koşulları, toprak ve orman erozyonu olduğu belirtilmiştir. Bunların yanı sıra doğal kaynakların uzun dönemde toplum yararına kullanımlara yönlendirilmesi de önemli çevre sorunları yaratmaktadır. Hava ve su kirliliği ile ilgili olarak da Ankara, İstanbul, İzmir gibi şehirlerdeki hava kirliliği, Haliç, İzmit ve İzmir gibi körfezlerdeki deniz kirliliği gibi konular da plan içinde yer almaktadır (DPT, 1979).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1985-1989); yine "Çevre Sorunları" başlığı altında, sadece mevcut kirliliğin ortadan kaldırılması değil, kaynakların gelecek nesillerin de yararlanmasını sağlayacak şekilde muhafaza edilmesi, enerji sektöründe üretimden tüketime kadar her aşamada kaynakların ve çevrenin korunması, yerleşme düzenini etkileyecek büyük projelerin çevre ve bölgeye olabilecek etkilerinin irdelenmesi, kamu kuruluşlarının yatırım projelerinde ve çevresel etkisi söz konusu olabilecek özel sektör yatırımlarının projelendirme çalışmalarında «Çevresel Etki İrdelemesi» raporu hazırlanması, başta Ankara olmak üzere hava kirliliğinin sağlık yönünden ciddi tehlike teşkil ettiği şehirlerde acil tedbirler alınması, çevre alanında araştırma-geliştirme faaliyetlerine öncelik tanınması gibi politikalar benimsenmiştir (DPT, 1985).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994); sürdürülebilir kalkınma kavramına dayanması nedeniyle bir anlayış değişikliğinin oluşmaya başladığı dönem olarak görülmektedir. Bunda 1987 yılında yayımlanan ve sürdürülebilir kalkınma kavramının tanımlandığı Brundtland Raporu'nun (Ortak Geleceğimiz Raporu) ve 1992 Rio Konferansı'nın önemli payı olsa gerektir. Plana göre, ekonomik ve sosyal faaliyetlerin yürütülmesinde, beşeri ve doğal kaynakların israfının önlenmesi ve çevrenin korunması esas alınacak, artık ve atıkların tasfiyesine dönük yatırımlar desteklenecektir. Önceki planlardan farklı olarak, "Çevre ve Yerleşme" başlığına yer verilmiştir. Burada bütün ekonomik politikalarda ve planlama aşamalarında çevre boyutunun dikkate alınacağı, çevre bozulmaları meydana gelmeden gerekli tedbirlerin alınacağı, Avrupa Topluluğu çevre politikalarına uyum çalışmalarının sürdürüleceği ifadelerine yer verilmiştir. Bu başlık altında, Yerleşme-Şehirleşme, Konut, İçme Suyu-Kanalizasyon alt başlıkları düzenlenmiştir. Ayrıca bu planı önemli kılan diğer bir özellik; teşvik politikası çerçevesinde önem verilen konular arasında çevre kirliliğini önleme konusuna da yer vermiş olmasıdır (DPT, 1990).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000); 1992 Rio Konferansı'nda belirlenen ilkelerin hayata geçirilmesinde sınırlı da olsa gelişme kaydedildiğini, ancak çevre sorunlarının devam etmekte olduğunu belirtmiştir. Plandaki önemli noktalar, çevre konusunu bir yönetim sorunu olarak ele alması ve bu doğrultuda yaptığı tespitler ve eleştirilerdir. "Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi" başlığı altında da yine, çevre mevzuatının günün ihtiyaçlarına cevap veremez hale geldiği, Çevre Bakanlığının fonksiyonlarını yerine getirmede yetersiz kaldığı, çevre yönetiminden sorumlu kuruluşlar arasında eşgüdüm, işbirliği ve iş bölümü sağlanamadığı, geliştirilen çevre standartlarının yeterli olmadığı gibi tespitler yapılmıştır (DPT, 1996). Ayrıca plan, uluslararası yükümlülüklere de ilk defa olarak çok geniş bir şekilde yer vermiştir. Bu plan döneminde (1998) Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın koordinatörlüğünde, Çevre Bakanlığının teknik desteğiyle ve Dünya Bankası'nın finansmanı ile Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanmıştır (TÇV, 2001: 106).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) da; bir önceki plana benzer şekilde çevre ile ilgili tespit edilen pek çok soruna yer vermiştir. Temiz bir çevreye yönelik duyarlılığın artmasına rağmen, çevre sorunlarının arttığı, çevre yönetim sistemlerinin istenilen etkinlik düzeyine getirilemediği, Çevre Bakanlığı ile diğer ilgili bakanlıklar arasındaki yetki ve sorumlulukların yeniden düzenlenmesine ilişkin ihtiyacın devam ettiği, ÇED Yönetmeliği'nin uygulanması sürecinde istenen başarının elde edilemediği tespitleri ile birlikte doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını temin etmek üzere gerekli yasal ve kurumsal düzenlemelerin yapılacağı, afet ve benzeri istisnai haller dışında uygun yapılabirlik raporu hazırlanmadan ve ÇED olumluluk belgesi alınmadan projelerin yatırım programlarına teklif edilmeyeceği de belirtilmiştir (DPT, 2000).

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2007-2013) temel ilkeler arasında; doğal ve kültürel varlıklar ile çevrenin gelecek nesilleri de dikkate alan bir anlayış içinde korunması esası yer almıştır. Ekonomik ve Sosyal Gelişme Eksenlerine dahil olan Rekabet Gücünün Artırılması doğrultusunda "Çevrenin Korunması ve Sosyal Altyapının Geliştirilmesi" de yer almaktadır. Burada, "AB'ye uyum sürecinde, atık yönetimi, doğa koruma, gürlü ve çevresel etki değerlendirme konularında ilerleme sağlanmasına rağmen, çevre alanında hala çok sayıda düzenlemeye gereksinim bulunmaktadır. Ancak, uyumun gerektirdiği yüksek maliyetli yatırımların fazlalığı bu alanda özel sektörün katılımı da dahil yeni finansman yöntemleri arayışını gündeme getirmiştir. Bu kapsamda mevzuat uyumunun sağlanması ve gerekli ilave yatırımların yapılabilmesi için uzun bir zaman dilimine ihtiyaç" olduğu kabul edilmiştir. Ayrıca yine, çevresel izleme, denetim ve raporlama sisteminin altyapısının geliştirilerek uygulamaların etkinleştirilmesi, ilgili kuruluşlar arasında bilgi akışının ve paylaşımının bütüncül bir sistemle sağlanması ihtiyacının devam etmekte olduğu yönünde tespitler de vardır (DPT, 2006).

Uygulama döneminin sonuna yaklaşan Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018); yüksek, istikrarlı ve kapsayıcı ekonomik büyümenin yanı sıra hukukun üstünlüğü, bilgi toplumu, uluslararası rekabet gücü, insani gelişmişlik, çevrenin korunması ve kaynakların sürdürülebilir kullanımı gibi unsurları kapsayacak şekilde tasarlanmıştır. "Yaşanabilir Mekânlar, Sürdürülebilir Çevre" başlığı altında çevreye duyarlı yaklaşımların sosyal ve ekonomik faydalarının artırılması, insanımızın şehirlerde ve kırsal alanlarda yaşam kalitesinin sürdürülebilir bir şekilde yükseltilmesi ile bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması kapsamındaki hedef ve politikalar yer verilmektedir. Ayrıca Planda; gıda, su ve doğal kaynakların etkin kullanımı, enerji verimliliğinin geliştirilmesi, tarımda su kullanımının iyileştirilmesi gibi çevreyle ilişkili başkaca konular da ele alınmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

Genel olarak kalkınma planlarında üçüncü beş yıllık kalkınma planından başlayarak ilk yıllarda sınırlı ölçüde ve kalkınmayı engellemeyen çevre politikalarına yer verilirken zaman içinde uluslararası gelişmelerin de etkisiyle çevrenin kalkınmaya alternatif olmadığı kabul edilmiş

ve sürdürülebilirlik gibi konular da yer bulmaya başlamış ve çevreye yönelik daha kapsamlı bir yaklaşım ortaya çıkmıştır. Özellikle altıncı beş yıllık kalkınma planından itibaren çevre konularına geniş ölçüde yer verilmiş ve çevre politikalarının diğer politikalara entegre edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Son olarak da onuncu kalkınma planı; şehirleşme, yaşam kalitesi, çevreye büyük bir önem atfetmesi gibi açılardan önemli bir plandır.

Çevreye Yönelik Kurumsal Yapılanma

Türkiye’de çevreye yönelik oluşturulan ilk teşkilat 1978 yılında kurulan “Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı”dır. Bu müsteşarlık çevre politikasının saptanması ve çevre konularında eşgüdüm sağlanması amacıyla oluşturulmuştur (Keleş-Hamamcı, 2002: 295). Ancak 1984 yılında Çevre Müsteşarlığı, Başbakanlığa bağlı olarak oluşturulan “Çevre Genel Müdürlüğü”ne dönüştürülmüştür. 1980’li yılların sonunda 1989 yılında 389 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile çevre konusundaki teşkilatlanma tekrar müsteşarlık düzeyine yükseltilmiştir. 1991 yılında müsteşarlık statüsündeki yapılanma yerini bir üst kategoriye bırakmış ve çevre müsteşarlığı “Çevre Bakanlığı”na dönüşmüştür (Keleş-Hamamcı, 2002: 296).^g

Maalesef çevre alanına özgü olarak kurulan Çevre Bakanlığı, 10 yılı aşan oluşum ve yapılanma döneminden sonra çevre konusunda oldukça verimli olabilecek bir kapasiteye sahip olmuş iken, değişime uğramış ve Orman Bakanlığı ile birleştirilmiştir. 2003 yılında 4856 sayılı “Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun” ile çevre yönetimi ve ormanların yönetimi birleştirilmiştir. 2011 yılı yazında bakanlıkların yeniden düzenlenmesi sürecinde, 636 sayılı KHK ile bu kez Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından yürütülen hizmetler de bakanlığın bünyesine katılarak, Çevre, Orman ve Şehircilik Bakanlığı kurulmuştur.^h Devasa bir kamu teşkilatı haline gelen yeni bakanlığın kalıcılığı yaklaşık bir ay sürmüştür. Çevre yönetimi bir kez daha, yeniden yapılanma adına parçalanmış, bir bölümü 644 sayılı KHK ile kurulan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bünyesinde, bir bölümü de 645 sayılı KHK ile kurulan Orman ve Su Bakanlığı bünyesinde kalmıştır.ⁱ Ancak çevre konusunda ağırlıklı sorumluluk Çevre ve Şehircilik Bakanlığına verilmiştir. Daha sonra yapılan kimi değişikliklerle bakanlıkların teşkilatlanmaları tamamlanmıştır (Şengün, 2015: 114).

2018 yılının Haziran ayında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçişle birlikte, bakanlık yapıları yeniden düzenlenmiş ve sayıları azaltılmıştır. Bakanlık teşkilatları 1 nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi^j ile yeniden düzenlenmiştir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı yeni sistemde varlığını korumuştur. Şu an itibarıyla çevre konusundaki temel yetkili kamu teşkilatı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’dır.^k

Çevreye yönelik olarak oluşturulan ve konumuz açısından da önem taşıyan diğer bir kamu teşkilatı 1989 yılında kurulan “Özel Çevre Koruma Kurumu”dur. Özel Çevre Koruma Kurumu (ÖÇKK) 383 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Başbakanlığa bağlı olarak kurulmuştur.^l ÖÇKK, 2872 sayılı Çevre Kanunu’nda 1988 yılında 3416 sayılı Kanun^m ile yapılan değişikliğe dayalı olarak kurulmuştur. Anılan kanun değişikliği ile 2872 sayılı Çevre Kanununun 9. Maddesi yeniden düzenlenmiş ve bu düzenleme ile Bakanlar Kurulu’na, “ülke ve dünya ölçeğinde ekolojik önemi olan, çevre kirlenmeleri ve bozulmalarına duyarlı alanları, tabii güzelliklerin ileriki nesillere ulaşmasını emniyet altına almak üzere gerekli düzenlemelerin yapılabilmesi amacıyla, «Özel Çevre Koruma Bölgesi» olarak tespit ve ilan etmeye” yetkili kılınmıştır. Ayrıca “bu alanlarda uygulanacak koruma ve kullanma esasları ile plan ve projelerin hangi Bakanlıkça hazırlanıp yürütüleceğini belirleme yetkisi de Bakanlar Kuruluna verilmiştir. Anılan düzenlemeden sonra, 1988 yılından itibaren Kanunda tanımlanan

^g Çevre Bakanlığının kurulması 21.08.1991 tarih ve 20967 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 443 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile olmuştur.

^h 08.06.2011 tarih ve 27958 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

ⁱ 04.07.2011 tarih ve 27984 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

^j Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 10.07.2018 tarih ve 30474 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

^k Kararnamenin 97. Maddesine göre; “Çevrenin korunması, iyileştirilmesi ile çevre kirliliğinin önlenmesine yönelik prensip ve politikaların belirlenmesi amacıyla gerekli çalışmaları yapmak, standart ve ölçütler geliştirmek, programlar hazırlamak; bu çerçevede eğitim, araştırma, projelendirme, eylem planları ve kirlilik haritalarını oluşturmak, bunların uygulama esaslarını tespit etmek ve izlemek, iklim değişikliği ile ilgili iş ve işlemleri yürütmek” bakanlığın görevleri arasındadır.

^l 13.11.1989 tarih ve 20341 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

^m 2872 Sayılı Çevre Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, 11.03.1988 tarih ve 19751 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır

özelliklere sahip birçok yer/alan özel çevre koruma bölgesi olarak ilan edilmiştir.⁹ İşte 1989 yılında kurulan ÖÇKK, özel çevre koruma bölgesi olan ilan edilen alanların yönetimi amacıyla oluşturulmuştur.¹⁰

KORUNAN ALAN KAVRAMI

Korunan alanlar, tüm dünyada, doğayı ve biyolojik çeşitliliği korumak ve doğal mirası yönetmek için köşe taşları olarak görülmekte ve çok sayıda kuruluşun kategori geliştirme üzerine çalışmakta olduğu alanlardır. Özellikle yurtdışında çok derin tarihi geçmişe sahip olan doğa koruma konusu, uluslararası sözleşmelere katılım konusunda da öncü durumdadır (Güneş, 2011: 48; Kurdoğlu, 2007: 59).

Korunan alanlara yönelik biri Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliğinin (IUCN), biri Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesinin olmak üzere iki küresel tanım bulunmaktadır. Uluslararası Dünya Koruma Birliği; “doğanın, ilgili ekosistem hizmetleri ve kültürel değerleri ile birlikte uzun vadeli korunması için kanunen ya da başka etkin yollarla tahsis ve ilan edilen ve yönetilen, belirli sınırlara sahip coğrafi alan” şeklinde tanımlarken; Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesinde “Belirli koruma amaçlarını gerçekleştirmek üzere tasarlanan ve yönetilen coğrafi olarak tanımlanan alan” şeklinde bir tanım kabul edilmiştir. Tanımlarda göze çarpan ortak özellikler; korunan alanların öncelikle belirli bir koruma amacına yönelik olması, buralar için bağlayıcı bir mevzuat ve yönetim gerekliliği şeklindedir (Eroğlu, 2014: 87).

Doğa koruma stratejileri doğrultusunda korunan alanların sınıflandırılmasına yönelik ilk çabalar, 1930’lu yıllarda başlamıştır. 1933 yılında Londra’da düzenlenen Flora ve Fauna Korunması Uluslararası Konferansı’nda; milli park, mutlak doğa koruma alanı, flora ve fauna koruma alanı, avcılık ve toplayıcılığa yasak alanlar şeklinde korunan alan sınıfları belirlenmiştir (Eroğlu, 2014: 86).

Ardından 1948 yılında Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği kurulmuş, böylece doğal alanların korunması konusunda küresel ölçekte eşgüdüm sağlanmaya başlanmıştır. Birlik, 1978 yılında “Koruma Alan Kategorileri, Amaçlar ve Kriterler” raporunu yayımlamıştır (Bozkurt, 2010: 36). Birliğe göre altı adet korunan alan kategorisi mevcuttur (Arpa, 2011: 29; Eroğlu, 2014: 88):

Mutlak doğa rezervi ve yabanıl alan: Esas olarak bilimsel araştırma ve çalışmalara olanak sağlama ve yabanıl yaşam alanlarının korunması amacıyla yönetilen alanlardır.

- Milli park: Esas olarak ekosistem koruma ve turizm amacıyla yönetilen korunan alandır.
- Tabiat anıtı: Esas olarak spesifik doğal olaylarının korunması için yönetilen korunan alandır.
- Yaşam/tür koruma alanı: Esas olarak müdahale edilerek habitatların ve türlerin korumak için yönetilen korunan alandır.
- Kara/deniz peyzajını koruma alanı: Esas olarak kara ve denizlerin korunması ve rekreasyonel kullanımların planlanması amacıyla yönetilen korunan alandır.
- Yönetilen doğal kaynak koruma alanı: Esas olarak doğal ekosistemlerin sürdürülebilir kullanımı amacıyla yönetilen korunan alandır.

Amerika’da 1962 yılında toplanan 1. Uluslararası Milli Parklar Komitesi’nin yaptığı çalışmada benzer şekilde korunan alanlar beş sınıfa ayrılmıştır. Bunlar; milli parklar, ulusal koruma sahaları, tabiat abideleri, mutlak yaban hayatı koruma sahaları, muhacir (göçmen) kuşlar şeklindedir (Kurdoğlu, 2007: 74).

TÜRKİYE’DE KORUNAN ALANLARIN TABİ OLDUĞU MEVZUAT

Coğrafi konumu nedeniyle zengin bir biyolojik çeşitliliğe sahip olan Türkiye’de (Güneş, 2011: 49) korunan alan kategorilerinin belirlenmesi ve korumanın sağlanması amacıyla çok sayıda kanuni düzenleme yapılmış ve yönetmelik çıkarılmıştır. Bu konuda yapılan son düzenlemelerden birisi 2012 yılında çıkarılan Korunan Alanların Tespit, Tescil Ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik’tir.¹¹ Söz konusu Yönetmelikte korunan alan tanımı: “Biyolojik çeşitliliğin, doğal ve bununla ilişkili kültürel kaynakların korunması ve devamlılığının sağlanması amacıyla ilgili mevzuata göre yönetilen; milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtları, tabiatı koruma alanları, doğal sit alanları, sulak alanlar, özel çevre koruma bölgeleri ve benzeri koruma statüsü bulunan kara, su ya da deniz alanları” biçiminde yapılmıştır“ (4. md). Tanımdan da anlaşılacağı üzere Türkiye’de korunan alan kategorileri arasında:

⁹ 1988 yılında İlk ilan edilen Özel Çevre Koruma Bölgeleri Muğla ili sınırları içinde olup bunlar; Gökova, Köyceğiz-Dalyan ve Fethiye-Göcek bölgeleridir.

¹⁰ 383 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’nin 1. maddesinde Kanun Hükmünde Kararnamenin amacı “2872 sayılı Çevre Kanununun 9.maddesine göre “Özel Çevre Koruma Bölgesi” olarak ilan edilen ve edilecek alanların sahip olduğu çevre değerlerini korumak ve mevcut çevre sorunlarını gidermek için tüm tedbirleri almak, bu alanların koruma ve kullanma esaslarını belirlemek, imar planlarını yapmak, mevcut her ölçekteki plan ve plan kararlarını revize etmek ve re’sen onaylamak üzere Başbakanlığa bağlı ve Tüzel Kişiliğe sahip Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığının kurulması ile bu Kurumun teşkilat ve görevlerine ilişkin esasları düzenlemek” olarak belirlenmiştir. Başlangıçta Başbakanlığa bağlı olan Kurum, 1991 yılında Çevre Bakanlığına bağlanmıştır.

¹¹ 19.07.2012 tarih ve 28358 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

- Milli park
- Tabiat parkı
- Tabiat anıtı
- Tabiatı koruma alanı
- Doğal sit alanı
- Sulak alanlar
- Özel çevre koruma bölgeleri
- Yaban hayatı geliştirme sahası ve
- Tabiat varlığı sayılabilir.

Söz konusu alanlar arasında, Özel Çevre Koruma Bölgeleri, Doğal Sit Alanları ve Tabiat Varlıkları Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından; Milli Park, Tabiat Parkı, Tabiatı Koruma Alanı, Tabiat Anıtı, Yaban Hayatı Geliştirme Sahası ve Sulak Alanlar ise Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından yönetilmektedir.

Ülkemizde mevcut olan korunan alan sayıları ise şu şekildedir (www.milliparklar.gov.tr): Milli Park 43; Tabiatı Koruma Alanı 30; Tabiat Parkı 229; Tabiat Anıtı 111; Yaban Hayatı Geliştirme Sahası 81; Özel Çevre Koruma Bölgesi 16; Ramsar Alanı 14; doğal sit alanı 2.434. Türkiye’de korunan alanlar, toplam yüzölçümü açısından değerlendirildiğinde %9,55’lik bir orana sahiptir.

Bunların yanı sıra Türkiye’de ulusal koruma statüleri ile korunan diğer alanlar; muhafaza ormanları, gen koruma ormanları, tohum meşcereleri, orman içi dinlenme yerleri, tohum bahçeleri ve su ürünleri istihsal sahalarıdır. Ancak bu alanlar arasında kıyasen daha çok bilinen ve yukarıda zikredilen alanlar çalışmada ele alınacaktır.

Türkiye’de söz konusu alanlara ilişkin hükümler içeren başlıca mevzuat ise ; 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 3621 sayılı Kıyı Kanunu, 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu, Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği, Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname, Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul Ve Esaslara Dair Yönetmelik ve Korunan Alanlarda Yapılacak Planlara Dair Yönetmelik şeklindedir. İlgili kanun, yönetmelik ve KHK hükümlerine içerik olarak yer verilmesi gerekli görülmektedir.

2872 Sayılı Çevre Kanunu (11/8/1983)

2872 sayılı Çevre Kanunu, Türkiye’deki oluşturulmak istenen çevre hukukunun ana adımını oluşturmaktadır. 1. maddesinde Kanunun amacı “bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamak” olarak belirtilmiştir. 2873 sayılı Çevre Kanunu’nda korunan alanlara ilişkin genel hükümler yer almaktadır. Bu kapsamda Kanunun değişik 9. maddesine göre “Doğal çevreyi oluşturan biyolojik çeşitlilik ile bu çeşitliliği barındıran ekosistemin korunması esastır.” Bunun dışında yine değişik 9. Maddenin c fıkrasında “Ulusal mevzuat ve taraf olduğumuz uluslararası sözleşmeler ile koruma altına alınarak koruma statüsü kazandırılmış alanlar ve ekolojik değeri olan hassas alanların her tür ölçekteki plânlarda gösterilmesi zorunludur. Koruma statüsü kazandırılmış alanlar ve ekolojik değeri olan alanlar, plân kararı dışında kullanılamaz” biçiminde bir hüküm bulunmaktadır. Kanun genel olarak çevrenin korunması hakkında önemli düzenlemeler içermektedir.

2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu (11/8/1983)

Bugün korunan alan kategorileri arasında temeli oluşturan kategorilerden biri, milli parklardır. 1872 yılında ilan edilen Dünya’nın ilk milli parkı Amerika’daki “Yellowstone Milli Parkı” olmuştur. Türkiye’de ise korunan alanlara yönelik milli park kavramının mevzuatta yer bulması, 8/9/1956 tarih ve 6831 sayılı Orman Kanunu’nun 25. Maddesi ile olmuştur. Buna göre; “Orman Genel Müdürlüğü; mevkii ve özelliği dolayısıyla lüzum göreceği ormanları ve orman rejimine giren sahaları; bilim ve fennin istifadesine tahsis etmek, tabiatı muhafaza etmek, yurdun güzelliğini sağlamak, toplumun çeşitli spor ve dinlenme ihtiyaçlarını karşılamak, turistik hareketlere imkan vermek maksadıyla, milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtları, tabiatı koruma sahaları ve orman mesire yerleri olarak ayırır, düzenler, yönetir ve gerektiğinde işletir veya işletirir”. Böylece 1958’de Yozgat Çamlığı, Türkiye’nin ilk milli parkı olarak ilan edilmiştir (Eroğlu, 2014: 88).

1983 yılına gelindiğinde, orman dışındaki bazı sahalarında milli park kapsamına alınmasına olanak veren 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu çıkarılmıştır. Kanuna göre milli park, “bilimsel ve estetik bakımdan, ulusal ve uluslararası, ender bulunan doğal ve kültürel kaynak değerleriyle, koruma, dinlenme ve turizm alanlarına sahip doğa parçası” biçiminde tanımlanmaktadır. Kanunda ayrıca tabiat parkı, tabiat anıtı ve tabiat koruma alanı kavramları da tanımlanmıştır. Buna göre (2873/2 md.):

- Tabiat parkı, “bitki örtüsü ve yaban yaşamı özelliğine sahip, manzara bütünlüğü içinde halkın dinlenme ve eğlenmesine uygun tabiat parçaları”;
- Tabiat anıtı, “tabiat ve tabiat olaylarının meydana getirdiği özelliklere ve bilimsel değerlere sahip ve milli park esasları dahilinde korunan tabiat parçaları”;
- Tabiat koruma alanı ise, “bilim ve eğitim bakımından önem taşıyan nadir, tehlikeye maruz veya kaybolmaya yüz tutmuş ekosistemler, türler ve tabii olayların meydana getirdiği seçkin örnekleri ihtiva eden ve mutlaka korunması gerekli olup sadece bilim ve eğitim amaçlarıyla kullanılmak üzere ayrılmış tabiat parçaları”dır.

Milli Parklar Kanunu kapsamına giren yerlerde yasaklanan faaliyetler şunlardır (2873/14 md.):

- Tabii ve ekolojik denge ve tabii ekosistem değerinin bozulması,
- Yaban hayatın tahrip edilmesi,
- Bu alanların özelliklerinin kaybolmasına veya değiştirilmesine sebep olan veya olabilecek her türlü müdahaleler ile toprak, su ve hava kirlenmesi ve benzeri çevre sorunları yaratacak iş ve işlemlerin yapılması,
- Doğal dengeyi bozacak her türlü orman ürünleri üretimi, avlanma ve otlatma,
- Kamu yararı açısından vazgeçilmez ve kesin bir zorunluluk bulunmadıkça yapı ve tesis kurulması ve işletilmesi.

2018 yılı itibarıyla 43 adet milli parkımız bulunmaktadır. Ülkemizdeki milli parklara örnek olarak Kuşçenneti (Balıkesir), Uludağ (Bursa), Yedigöller (Bolu), Spil Dağı (Manisa), Saklıkent (Muğla), Marmaris (Muğla), Nemrut Dağı (Adıyaman), Kaçkar Dağları (Rize), Honaz Dağı (Denizli) verilebilir. Son yıllarda bu listeye eklenen milli parklar ise, 2015 yılında Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parkı (Ankara), 2016 yılında Kop Dağı Müdafaa Tarihi Milli Parkı (Bayburt, Erzurum) ve 2018 yılında Malazgirt Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parkı (Muş) şeklindedir (www.milliparklar.gov.tr).

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (21/7/1983)

Kanun 3. maddesinde kültür varlıkları, “tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklar”, tabiat varlıkları ise, “jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli yer üstünde, yeraltında veya su altında bulunan değerler” olarak tanımlanmaktadır. Kanuna ayrıca, 8/8/2011 tarihli ve 648 sayılı KHK ile doğal (tabii) sit, taşınır tabiat varlığı gibi kavramlar da eklenmiştir.

Kanunda korunması gereken taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının neler olduğu sayılmıştır. Bunlar (6. md.):

- Korunması gerekli tabiat varlıkları ile 19 uncu yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar,
- Belirlenen tarihten sonra yapılmış olup önem ve özellikleri bakımından Kültür ve Turizm Bakanlığınca korunmalarında gerek görülen taşınmazlar,
- Sit alanı içinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları,
- Milli tarihimizdeki önlemleri sebebiyle zaman kavramı ve tescil söz konusu olmaksızın Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalar ve tesbit edilecek alanlar ile Mustafa Kemal ATATÜRK tarafından kullanılmış evlerdir.

Taşınmaz kültür varlıkları; kaya mezarlıkları, yazılı, resimli ve kabartmalı kayalar, resimli mağaralar, höyükler, tümülüsler, ören yerleri, akropol ve nekropoller; kale, hisar, burç, sur, tarihi kışla, tabya ve isihkamlar ile bunlarda bulunan sabit silahlar; harabeler, kervansaraylar, han, hamam ve medreseler; kümbet, türbe ve kitabeler, köprüler, su kemerleri, su yolları, sarnıç ve kuyular; tarihi yol kalıntıları, mesafe taşları, eski sınırları belirten delikli taşlar, dikili taşlar; sunaklar, tersaneler, rıhtımlar; tarihi saraylar, köşkler, evler, yalılar ve konaklar; camiler, mescitler, musallalar, namazgâhlar; çeşme ve sebiller; imarethane, darphane, şifahane, muvakkithane, simkeşhane, tekke ve zaviyeler; mezarlıklar, hazireler, arastalar, bedestenler, kapalı çarşılar, sandukalar, siteler, sinagoglar, bazilikalar, kiliseler, manastırlar; külliyeler, eski anıt ve duvar kalıntıları; freskler, kabartmalar, mozaikler, peri bacaları ve benzeri taşınmazlar şeklindedir. Taşınmaz tabiat varlıkları ise; tarihi mağaralar, kaya sığınaklar, özellik gösteren ağaç ve ağaç topluluklarından oluşmaktadır.

Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının ve doğal sit alanlarının tespiti, Kültür ve Turizm Bakanlığının koordinatörlüğünde ilgili ve faaliyetleri etkilenen kurum ve kuruluşların görüşü alınarak yapılır. Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili yapılan tespitler koruma bölge kurulu kararı ile tescil olunur (2863/7 md.). Koruma Bölge Kurulu, Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunu ifade etmektedir.

3621 Sayılı Kıyı Kanunu (4/4/1990)

Kıyı alanları, sahip oldukları ekolojik özelliklerinden dolayı sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı ile özel bir ilgi gerektiren alanlardır. Bunun yanında kıyılar, gerek bir ülkenin doğal kaynakları arasında yer alması gerekse de taşıdığı ekonomik potansiyel açısından devletler ve bireyler için önem taşıyan ve son yıllarda dikkatleri üzerine toplayan bir çalışma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır (Karaman, 2003: 364). Ancak son yıllarda kıyılar gerek sanayi ve ticaret alanındaki gelişmeler gerekse de rekreasyonel kullanımlar nedeniyle yoğun bir baskıya maruz kalmaktadır. Kıyılara yönelik ortaya çıkan yoğun ilgi ve kullanım taleplerinin çoğu kez birbiri ile çelişmesi, kıyılarda koruma ve kullanma dengesinin bozulmasına neden olmaktadır (Akyarlı ve ark., 2002: 67). Bir yanda kıyıların önemi, diğer yanda karşı karşıya olduğu sorunlar; kıyı yönetimine ilişkin mevzuatın çeşitlenmesine ve “bütünleşik kıyı alanları yönetimi” gibi kavramların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

1982 Anayasası'nın 43. Maddesine göre, “kıyılar, devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilir”. Kıyıların kamu malı sayılması, buraların yönetim ve gözetiminin ancak bir kamu tüzel kişiliğine bırakılması, özel mülkiyete konu yapılamaması ve başkalarına devir edilememesi yani bu

yerlerde özel yapı yapılamamasını ifade etmektedir. Bu durumda Türkiye’de kıyıların da korunan alan kategorilerine dahil olduğu söylenebilir. Kıyıların korunması için alınacak önlemler, “kıyı”nın tanımına bağlı olarak değişir. 3621 Sayılı Kıyı Kanunu 4. maddesinde yer alan kavramlar şu şekildedir:

Kıyı çizgisi: Deniz, tabii ve suni göl ve akarsularda, taşkın durumları dışında, suyun karaya değdiği noktaların birleşmesinden oluşan çizgiyi,

Kıyı Kenar çizgisi: Deniz, tabii ve suni göl ve akarsularda, kıyı çizgisinden sonraki kara yönünde su hareketlerinin oluşturduğu kumluk, çakıllık, kayalık, taşlık, sazlık, bataklık ve benzeri alanların doğal sınırını,

Kıyı: Kıyı çizgisi ile kıyı kenar çizgisi arasındaki alanı,

Kıyı Şeridi (Sahil şeridi): Kıyı kenar çizgisinden itibaren kara yönünde yatay olarak en az 100 metre genişliğindeki alan.

3621 sayılı Kanunun 5 inci maddesine göre; kıyıda ve sahil şeridinde planlama ve uygulama yapılabilmesi için kıyı kenar çizgisinin tespiti zorunludur. Sahil şeritlerinde yapılacak yapılar kıyı kenar çizgisine en fazla 50 metre yaklaşabilir. 3621 sayılı Kanunun 5. Madde hükmünden “kıyı kenar çizgisi” tespit edilmeden kıyıda herhangi bir uygulama yapılamayacağı anlaşılmaktadır.

Kıyı, herkesin eşitlik ve serbestlikle yararlanmasına açık olup, buralarda hiçbir yapı yapılamaz; duvar, çit, parmaklık, telörgü, hendek, kazık ve benzeri engeller oluşturulamaz. Kıyılarda, kıyıyı değiştirecek boyutta kazı yapılamaz; kum, çakıl vesaire alınamaz veya çekilemez. Kıyılara moloz, toprak, curuf, çöp gibi kirlenici etkisi olan atık ve artıklar dökülemez (3621/6 md.). Ancak hükmün Kanunda belirtilen bazı istisnaları vardır.

4915 Sayılı Kara Avcılığı Kanunu (1/7/2003)

Ülkemizdeki korunan alan kategorilerinden biri, Kara Avcılığı Kanunu kapsamında ilan edilerek koruma altına alınmış yaban hayatı koruma ve geliştirme sahalarıdır. Kanunun 2 inci maddesine göre; “Yaban hayatı koruma sahası: Yaban hayatı değerlerine sahip, korunması gerekli yaşam ortamlarının bitki ve hayvan türleri ile birlikte mutlak olarak korunduğu ve devamlılığının sağlandığı sahaları; Yaban hayatı geliştirme sahası: Av ve yaban hayvanlarının ve yaban hayatının korunduğu, geliştirildiği, av hayvanlarının yerleştirildiği, yaşama ortamını iyileştirici tedbirlerin alındığı ve gerektiğinde özel avlanma plânı çerçevesinde avlanmanın yapılabildiği sahaları” ifade etmektedir.

Türkiye’de yaban hayatının korunmasına dair ihtiyaç, yaban hayvanı türleri açısından son derece zengin olan Türkiye’de 5 hayvan türünün kaybolması (Aslan, Yaban Eşegi, Çita, Yaban Öküzü, Anadolu Parsı), 45’inin ise sayıları çok azalmasından doğmuştur. Bu doğrultuda, 28 memeli ve 320 kuş türünün korunması amacıyla farklı ekosistemlerde ve habitatlarda değişik hayvan türleri için yaban hayatı koruma sahaları ayrılmaktadır. Bu alanlar, milli parklarda olduğu gibi sadece orman alanlarını değil, her türlü alanı içerisine alarak, yaban hayvanlarının doğal habitatlarında korunmasını esas almaktadır (Demirayak, 2006: 99).

Kara Avcılığı Kanunu 4 üncü maddesine göre, yaban hayatı koruma ve geliştirme sahalarında yaban hayatı tahrip edilemez, ekosistem bozulamaz, yaban hayatı koruma ve geliştirme sahaları ile üretme istasyonları dışında da olsa bu sahalara olumsuz etki yapacak tesislere izin verilemez, varsa mevcut tesislerin atıkları artırılmadan bırakılamaz, onaylanmış plânlarda belirtilen yapı ve tesisler dışında hiçbir yapı ve tesis kurulamaz, irtifak hakkı tesis edilemez. Bu sahalarda Bakanlıkça gerektiğinde ilave yasaklamalar getirilebilir. Bakanlığın uygun görüşü alınmadan diğer kamu kurum ve kuruluşlarının yasaklama getirilemez. Yaban hayatı koruma ve geliştirme sahalarındaki kamuya ait açıklıkların ve mevcut olan ağaçların, bitki örtüsünün yanması, her ne sebeple olursa olsun kesilmesi, sökülmesi, boğulması, budanması sonucunda oluşacak açıklıklar ve arazinin düzeltilmesi suretiyle elde edilecek sahalara işgal edilemez, kullanılamaz, bu yerlere her türlü yapı ve tesis yapılamaz, bu yapı ve tesisler tapuya tescil edilemez. Bu gibi yapı ve tesislere hiçbir kayıt ve şart aranmadan doğrudan doğruya Bakanlıkça el konulur. Bu sahalarda yaban hayatının tahrip olmasına, ekosistemin bozulmasına neden olan olumsuz müdahalelerden dolayı Bakanlıkça yapılacak iyileştirme çalışmalarına ait giderler sebebiyet verenlerden ayrıca tazmin edilir.

Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü sorumluluğu altında, 81 adet yaban hayatı geliştirme sahası bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak; Akyatan Gölü (Adana), Cehennem Deresi (Mersin), Kaçkar (Rize), Kızılırmak Deltası (Samsun), Cudi Dağı (Şırnak), Munzur Vadisi (Tunceli), Köyceğiz (Muğla) verilebilir (www.milliparklar.gov.tr). Yaban hayatı koruma sahası olarak ilan edilen Burdur Gölü, Göksu Deltası, Uluabat Gölü, Gediz Deltası, Akyatan Gölü ve Kızılırmak Deltası, aynı zamanda RAMSAR Sözleşmesi çerçevesinde belirlenen önemli sulak alanlardandır (Arda, 2003: 87).

28962 Sayılı Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği (4/4/2014)

Sahip oldukları biyolojik çeşitlilik nedeniyle dünyanın doğal zenginlik müzeleri olarak kabul edilen sulak alanlar, tropikal ormanlarla birlikte yeryüzünün en fazla biyolojik üretim yapan ekosistemleridir. Başta balıklar ve su kuşları olmak üzere zengin bitki ve hayvan çeşitliliği ile birçok türün yaşamasına olanak sağlamasının yanı sıra balıkçılık, tarım ve hayvancılık, saz üretimi, turizm olanaklarıyla bölge ve ülke ekonomisine de önemli katkı sağlamakta, buldukları bölgenin iklimini stabilize etmekte ve yeraltı suyu için rezerv oluşturmaktadır (Demircan, 2000: 109).

Söz konusu işlevlerinden ötürü sulak alanlar, tarih boyunca her zaman göz önünde olmuştur. Sulak alanlar bakımından Avrupa ve Ortadoğu'nun en önemli ülkelerinden biri olarak kabul edilen Türkiye, farklı ekolojik karakterdeki zengin sulak alan habitatlarının yanı sıra bölgedeki 4 önemli kuş göç yolundan ikisini de barındırmaktadır (Can ve Taş, 2012: 2).

Ancak Türkiye'de ve dünyada, geçen yıllar boyunca, çok yüksek miktarlarda sulak alan yitirilmiş ya da doğal yapıları bozulmuştur. Türkiye'de özellikle 1950-1970 yılları arasında, tarım alanı açmak, taşkınları önlemek ve sıtma ile mücadele etmek için resmi kuruluşlar tarafından 21 adet sulak alan tamamen kurutulmuş, 17 adet sulak alan ise taşkın önleme ve su rejimine yapılan müdahaleler sebebiyle kurumaya terk edilmiştir (Gürer ve Yıldız, 2008: 336).

Sulak alanların korunmasına yönelik uluslararası çapta alınan önlemlerin başında "Özellikle Su Kuşlarının Yaşam Alanları Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme" ya da kısa adıyla "Ramsar Sözleşmesi" gelmektedir. 1971 yılında İran'ın Ramsar şehrinde imzalanan bu sözleşmeye göre sulak alan; "Doğal veya yapay; sürekli ya da mevsimsel; tatlı acı ya da tuzlu; durgun ya da akan su kütleleri, bataklıklar, turbalıklar ve gelgitin çekilmiş anında derinliği altı metreyi aşmayan deniz suları"ni ifade etmektedir. Sözleşme, tek tek türlerden ziyade türlerin yaşam ortamlarını koruma altına almayı amaçlamaktadır. Sözleşmeye taraf olan devletlerin ülkelerinde en az bir sulak alan belirleyip koruma altına almaları gerekmektedir. Sözleşmenin uygulanmasının izlenmesi için taraf devletleri her üç yılda bir bir araya getiren konferanslarda devletlere, sulak alanların ve flora ile faunanın rasyonel kullanımı konusunda tavsiyelerde bulunmaktadır (Keleş, 2015: 106-107).

Sözleşmeye taraf olan 130 ülke arasında Türkiye de bulunmaktadır. Türkiye'de Ramsar Sözleşmesi'nin hükümlerine dayanarak sulak alanların korunması için 17/5/2005 tarihli ve 25818 sayılı "Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği" kabul edilmiştir. Ancak bu yönetmelik, 4/4/2014 tarih ve 28962 sayılı Yönetmelik ile yürürlükten kaldırılmıştır.

Herhangi bir korunan alan içinde bulunan sulak alanlar ile içme suyu havzası niteliğindeki sulak alanlar bu Yönetmelik hükümlerine uygun olarak sulak alanın ekolojik karakterini koruyacak şekilde ilgili mevzuata uygun olarak yönetilir. Sulak alanlar içinde bulunan korunan alanların yönetimi ise bu Yönetmelik ile belirlenen ilke ve esaslara uygun olarak ilgili idarece gerçekleştirilir. Yönetmeliğe göre sulak alanların kirletilmemesi, doğal yapılarının ve ekolojik özelliklerinin korunması zorunludur (md. 6).

Ülkemizde 1994 yılında Ramsar Sözleşmesi'nin yürürlüğe sokulmasından bu yana 14 sulak alan Ramsar Alanı olarak ilan edilmiştir (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2012: 97): Bu alanlar şunlardır: Göksu Deltası (Mersin), Manyas Gölü (Balıkesir), Burdur Gölü (Burdur), Seyfe Gölü (Kırşehir), Sultan Sazlığı (Kayseri), Uluabat Gölü (Bursa), Gediz Deltası (İzmir), Kızılırmak Deltası (Samsun), Akyatan Lagünü (Adana), Yumurtalık Lagünü (Adana), Meke Gölü (Konya), Kızören Obruğu (Konya), Kuyucuk Gölü (Kars), Nemrut Kalderası (Bitlis).

Son düzenlemelerle bakanlık yapılarında meydana gelen değişim sonucunda Türkiye'de sulak alanlara ilişkin yetki ve sorumluluk, Tarım ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'ün uhdesine verilmiştir.

383 Sayılı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Kurulmasına Dair Kanun

Hükümünde Kararname (13/11/1989)

Özel Çevre Koruma Bölgelerinin (ÖÇKB) temeli, 1976 yılında imzalanan Akdeniz'in Kirilenmeye Karşı Korunması Sözleşmesi ve onun ek protokolü olan "Akdeniz'de Özel Koruma Alanları ve Biyolojik Çeşitliliğe İlişkin Protokol"dür. 1982 yılında imzalanan Protokol, 26 Mart 1986 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Protokol, Akdeniz'in doğal ve kültürel mirasının ÖÇKB oluşturularak korunmasının daha uygun olduğunu belirtmekte ve ÖÇKB ile gerçekleştirilmek istenen hedefleri şu şekilde belirtmektedir (Ege, 2006: 86):

- Uzun dönemli hayatîyetlerini güvence altına alabilecek ve biyolojik çeşitliliklerini sürdürülebilir büyüklükteki temsil kabiliyetine sahip kıyı ve deniz ekosistemleri tiplerini,
- Akdeniz'deki doğal dağıtım alanlarında yok olma tehlikesi altında bulunan veya gerilemelerinin ya da kendiliğinden kısıtlı olan alanlarının bir sonucu olarak küçülmüş bir doğal alana sahip olan yaşama ortamlarını,
- Tehlikeye düşmüş, tehdit altında veya endemik olan bitki ve hayvan türlerinin varlıklarını sürdürmeleri, üremeleri ve yeniden kazanılmaları için kritik önemi olan yaşama ortamlarını,
- Bilimsel, estetik, kültürel veya eğitsel açıdan ilgi çekmelerinden dolayı özel öneme sahip alanları korumaktır.

Bu sözleşmenin yanı sıra Özel Çevre Koruma Bölgelerinin oluşturulmasına kaynaklık eden bir diğer sözleşme, "Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Doğal Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi"dir. Bern Sözleşmesi olarak da bilinen bu sözleşme ile taraf olan ülkeler, nesli tehlikede olan hayvanları ve habitatı koruma altına almayı taahhüt etmektedir. Sözleşmeye göre; özel korumaya değer alanlardan oluşan "Zümrüt Ağı" adı altında ekolojik bir ağ kurulmaktadır. Türkiye'den; Akyatan Lagünü, Gediz Deltası, Göksu Deltası, Sultan Sazlığı, Tuz Gölü ve Çevresi, Kızılırmak Bölgesi, Uluabat Gölü, Manyas Gölü, Ilgaz Dağları, Milli Parkı Çığılıkara, Tabiatı Koruma Alanı (Elmalı Sedir Ormanları) "Zümrüt Ağı"na alınmıştır (Ege, 2006: 87).

Ülkemizde ise, 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 9 uncu maddesine göre "Özel Çevre Koruma Bölgesi" olarak ilan edilen alanların sahip olduğu çevre değerlerini korumak ve mevcut çevre sorunlarını gidermek için tüm tedbirleri almak, bu alanların koruma ve kullanma esaslarını belirlemek, imar planlarını yapmak, mevcut her ölçekteki plan kararlarını revize etmek ve res'en onaylamak yetkisi ile ÖÇKK

Başkanlığı kurulmuştur. 1989 yılında Başbakanlığa bağlı olarak kurulan kurum, 9/8/1991 tarih ve 444 sayılı KHK'nin 7 nci maddesi ile "Çevre Bakanlığı"na bağlanmıştır.

Özel Çevre Koruma Bölgesi; ülke ve dünya ölçeğinde ekolojik önemi olan, çevre kirlenmeleri ve bozulmalarına duyarlı olan ve bu nedenlerle gelecek kuşaklara ulaşması güvence altına alınmak istenen bölgeleri ifade etmektedir. Türkiye'de Özel Çevre Koruma Bölgeleri'nin oluşturulması, Ramsar Sözleşmesi'nin gereklerine uyum sağlamak amacıyla yerine getirilmiş bir yükümlülüktür (Keleş, 2015: 107). Bir alanın ÖÇKB olabilmesi için; ekolojik bakımdan bir öneme sahip olması, çevre kirlenmesi ve bozulmasına karşı hassas olması, doğal ve kültürel özellikte olması gerekmektedir (Bazı Alanların Özel Çevre Koruma Bölgesi Olarak Tespit ve İlanı ile Bu alanlarda Uygulanacak Esaslara İlişkin Karar (RG., 21 Kasım 1990, No: 20702) 1 md.).

2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 9 uncu maddesine dayanılarak Bakanlar Kurulu kararı ile ülkemizde ilk olarak Gökova (Muğla), Fethiye-Göcek, Köyceğiz-Dalyan yöreleri "özel çevre koruma bölgesi" olarak ilan edilmiştir. 18/01/1990 tarihinde Fethiye-Göcek, Köyceğiz-Dalyan ve Gökova Özel Çevre Koruma Bölgelerine yeni özel çevre koruma bölgeleri eklenmiştir. Bunlar: Patara (Muğla-Antalya), Kekova (Antalya), Göksu Deltası (Mersin), Gölbaşı (Ankara), Pamukkale (Denizli), Ihlara (Aksaray), Foça (İzmir), Bozburun (Muğla) ve Belek (Antalya) olmuştur. 14/09/2000 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile birlikte Tuz Gölü (Ankara-Konya-Aksaray); 07/01/2004 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile Uzungöl (Trabzon) Özel Çevre Koruma Bölgesi ve 2010 yılında Saroz Körfezi (Çanakkale-Edirne) ÖÇKB olarak ilan edilmiştir. Son olarak 16/08/2013'te Finike Denizaltı Dağları (Antalya) ÖÇKB olarak ilan edilmiştir (<http://ockb.esb.gov.tr/>).

KHK'nın 19. maddesine göre, bölgede yapılacak her türlü yapı ve tesis Başkanlığın izin ve denetimine tabidir.

Önemli yetkilerle donatılmış olan ve yaklaşık 20 yıl faaliyet gösteren ÖÇKB Başkanlığının varlığına 2011 yılındaki düzenlemeler ile son verilmiştir. 8/8/2011 tarihli ve 648 sayılı KHK'nın 15 inci maddesi ile 29/6/2011 tarihli ve 644 sayılı KHK'nın Ek 1 inci maddesinde yapılan değişiklikle Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı kapatılmış ve bu KHK'da belirtilen iş ve işlemlerin Bakan tarafından uygun görülen Çevre ve Şehircilik Bakanlığının birimlerince yürütüleceği hüküm altına alınmıştır. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile birlikte Çevre ve Şehircilik Bakanlığı varlığını ve anılan yetkisini korumuş, bu konudaki sorumluluk Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir.

Yine Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçiş ile birlikte, 2/7/2018 tarihli ve 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararname gereğince Özel Çevre Koruma Bölgesi tespit ve ilan etmeye, bu alanlarda uygulanacak koruma ve kullanma esasları ile plân ve projelerin hangi bakanlıkça hazırlanıp yürütüleceğini belirlemeye Cumhurbaşkanı yetkili kılınmıştır.

28358 Sayılı Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik (19/7/2012)

Türkiye'de korunan alan yönetiminin ve mevzuatının değerlendirilmesinde önemli düzenlemelerden biri, yakın diyebileceğimiz bir tarihte yürürlüğe giren Korunan Alanların Tespit, Tescil Ve Onayına İlişkin Usul Ve Esaslara Dair Yönetmelik'tir. 2012 yılında çıkarılan yönetmelik; 19/2/2013 tarih ve 28564 sayılı yönetmelikle ve ardından 27/10/2017 tarih ve 30223 sayılı yönetmelikle bazı değişikliklere uğramıştır. Yönetmelik; milli park, tabiat parkı, tabiat anıtı, tabiatı koruma alanı ve sulak alanların tescil, onay ve ilanı ile tabiat varlığı, doğal sit alanı ve özel çevre koruma bölgelerinin tespit, tescil, onay, değişiklik ve ilanına dair usul ve esasları belirlemeyi amaçlamaktadır (md. 1).

Yönetmeliğin 4. Maddesinde korunan alanların tanımı yapılmıştır. Buna göre:

Doğal sit: Jeolojik devirlere ait olup, ender bulunmaları nedeniyle olağanüstü özelliklere sahip yer üstünde, yeraltında veya su altında bulunan korunması gerekli alanları,

Milli park: Bilimsel ve estetik bakımından, milli ve milletlerarası ender bulunan tabii ve kültürel kaynak değerleri ile koruma, dinlenme ve turizm alanlarına sahip tabiat parçalarını,

Özel çevre koruma bölgesi: Ülke ve dünya ölçeğinde ekolojik önemi haiz, çevre kirlenmeleri ve bozulmalarına duyarlı, biyolojik çeşitliliğin, doğal kaynakların ve bunlarla ilgili kültürel kaynak değerlerinin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekli olan ve Bakanlar Kurulu Kararı ile ilan edilen kara, su ve deniz alanlarını,

Sulak alan: Doğal veya yapay, devamlı veya geçici, suları durgun veya akıntılı, tatlı, acı veya tuzlu, denizlerin gelgit hareketlerinin çekilme devresinde altı metreyi geçmeyen derinlikleri kapsayan, başta su kuşları olmak üzere canlıların yaşama ortamı olarak önem taşıyan bütün sular, bataklık, sazlık ve turbiyeler ile bu alanların kıyı kenar çizgisinden itibaren kara tarafına doğru ekolojik açıdan sulak alan kalan yerleri,

Tabiat anıtı: Tabiat ve tabiat olaylarının meydana getirdiği özelliklere ve bilimsel değere sahip ve milli park esasları dahilinde korunan tabiat parçalarını,

Tabiat parkı: Bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliğine sahip, manzara bütünlüğü içinde halkın dinlenme ve eğlenmesine uygun tabiat parçalarını,

Tabiat varlıkları: Jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli, yer üstünde, yeraltında veya su altında bulunan değerleri,

Tabiatı koruma alanı: Bilim ve eğitim bakımından önem taşıyan nadir, tehlikeye maruz veya kaybolmaya yüz tutmuş ekosistemler, türler ve tabii olayların meydana getirdiği seçkin örnekleri ihtiva eden ve mutlak korunması gerekli olup sadece bilim ve eğitim amaçlarıyla kullanılmak üzere ayrılmış tabiat parçalarını” ifade etmektedir.

Yönetmelik içerdiği hükümler ile farklı statülerde koruma altına alınan alanların belirlenmesi, değerlendirilmesi ve korunması açısından oldukça önemli düzenlemeler içermektedir. Bu yönetmelik ile mevzuattaki dağınıklık önemli oranda giderilmiştir. Aynı zamanda yönetmelik farklı statülerde koruma altına alınacak yerler için nasıl bir süreç işletilmesi gerektiğini de tanımlamaktadır.

Yönetmeliğin getirdiği bir önemli yenilik olarak doğal sit alanlarını üç kategoriye ayırmış olması belirtilebilir. Bunlar: kesin korunacak hassas alanlar, nitelikli doğal koruma alanları ve sürdürülebilir koruma ve kontrollü kullanım alanları şeklindedir. Böylece Türkiye’deki doğal sit alanları nitelik ve yararlanma açısından farklılaştırılmaktadır. Doğal sit alanları arasında bir çeşit hiyerarşik ilişki kurmuştur. Bu hiyerarşide en üstte “kesin korunacak hassas alanlar” yer almaktadır. Böylece doğal sit alanları içinde yaşayan insanların sorunlarına çözüm getirmek kolaylaştırılmıştır. Ancak bu durum aynı zamanda doğal sit alanlarının kullanımını açısından suistimallere de yol açabilir niteliktedir. Yönetmeliğin doğal sit alanlarının üç farklı kategorisi için yaptığı tanımlar şu şekildedir:

Kesin korunacak hassas alanlar; kaynak değerlerinin korunması için; alan kullanımı ve alana tüm etkilerin sınırlandırıldığı, gerektiğinde insanların bölgeye girişlerinin engellendiği, bilimsel araştırmalar, eğitim ya da çevresel izleme amacıyla özel önlemler alınarak korunacak kara, su, deniz alanları olup, Bakanlar Kurulu kararı ile ilan edilerek yapı yasağı getirilen mutlak korunması gereken alanlardır (md. 7).

Nitelikli doğal koruma alanları; doğal yapısı değişmemiş veya az değişmiş, modern yaşam ve önemli ölçüde insan faaliyetleri tarafından etkilenmemiş, doğal süreçlerin hakim olduğu, koruma amaçlarına uygun olarak yörede yaşayanların alanın mevcut kaynaklarını kullanmasını sağlayarak doğal hayata dayalı geleneksel yaşam şekillerinin korunduğu kara, su, deniz alanlarıdır. (md. 8).

Sürdürülebilir koruma ve kontrollü kullanım alanları; kesin korunacak hassas alanlar veya nitelikli doğal koruma alanlarını etkileyen, bu koruma bölgeleri ile bütünlük gösteren, korumaya katkı sağlayacak, doğal ve kültürel bakımdan uyumlu düşük yoğunlukta faaliyetler, turizm ve yerleşimlere izin veren alanlardır (md. 9).

Ayrıca Yönetmelik, “ekolojik etki değerlendirmesi” kavramını içermekte ve bu kavramı: “Gerçekleştirilmesi planlanan faaliyetlerin ve projelerin ekosistemlere olabilecek etkilerinin belirlenmesi, olumsuz yöndeki etkilerinin önlenmesi ya da ekosistemlerin kendisine ve işleyişine zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin tespit edilmesi biçiminde tanımlanmaktadır.

28242 Sayılı Korunan Alanlarda Yapılacak Planlara Dair Yönetmelik (23/3/2012)

Yönetmelik; milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtları, tabiatı koruma alanları, sulak alanlar, özel çevre koruma bölgeleri ve benzeri koruma statüsü bulunan diğer alanlarda yapılacak planlar ile doğal sit alanlarında yapılacak koruma amaçlı imar planlarının hazırlanması, yapım esasları, gösterimi, onaylanması, uygulanması, denetimi ve bu planları hazırlayacak müelliflerin nitelikleri ile görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin usul ve esasları belirlemesi sebebiyle çalışma konusuyla yakından ilişkilidir.

Yönetmelik, doğal sit alanlarında, milli park, tabiat parkları, sulak alanlar ve benzeri korunan alanlarda koruma amaçlı imar planları yapılırken uyulacak ilkelere yer vermektedir.

Ulusal Mevzuatın Uluslararası Yaklaşım Açısından Değerlendirilmesi

Bölümün başında belirtildiği üzere, Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (IUCN) ve 1. Uluslararası Milli Parklar Komitesi’nin kabul ettiği farklı koruma alan statüleri mevcuttur. Ülkemizdeki korunan alan kategorileri ile bu kategoriler kıyaslandığında görülmektedir ki;

- Mutlak doğa rezervi ve yabanıl alan; ulusal koruma sahaları --) tabiatı koruma alanına;
- Milli park --) milli parka;
- Tabiat anıtı, tabiat abideleri --); tabiat anıtına;
- Yaşam/tür koruma alanı, mutlak yaban hayatı koruma sahaları --) yaban hayatı koruma sahasına;
- Kara/deniz peyzajını koruma alanı ise --) tabiat parkına karşılık gelmektedir.
- Ayrıca (örneğin, yönetilen doğal kaynak koruma alanı gibi) Birliğin korunan alan kategorileri içinde yer alıp bizim mevzuatımızda yer almayan; ya da bizim mevzuatımızda yer alıp Birliğin kategorileri içinde yer almayan (örneğin, Özel Çevre Koruma Bölgeleri) statüler de bulunmaktadır (Eroğlu, 2014: 88).

Diğer korunan alan kategorileri kadar yaygın bilinmemekle beraber Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından belirlenen “Dünya Miras Alanları” kategorisi de bulunmaktadır. 1972 yılında imzalanan Dünya Kültür ve Tabiat Mirasının Korunması Hakkında Sözleşme, devletlerin kendi topraklarındaki doğal ve kültürel kaynakları korumayı üstlendikleri bir sözleşme olup bu sözleşme gereğince oluşturulan Dünya Mirası Listesi’nde 1073 korunan alan yer almaktadır. Bunların 832 tanesi kültürel, 206 tanesi doğal, 35 tanesi ise karma (kültürel/doğal) varlıktır. Sözleşmenin getirdiği en önemli yeniliklerden birisi; her ülkenin UNESCO’nun saptadığı ölçütlere göre, evrensel olarak nitelendirdiği doğal ve kültürel alanların listesini yapması ve Dünya Miras Listesi’nde yer alması için

UNESCO'ya göndermesidir (Ege, 2006: 83). Bir alanın Dünya Miras Listesi'ne dahil edilebilmesi için Dünya Miras Komitesi tarafından belirlenen olağanüstü evrensel değerini ölçen 6 kültürel ve 4 doğal kriterden en az birini karşılaması gerekmektedir. Bu kriterler (<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/>):

- İnsanın yaratıcı dehasının üst düzeyde bir temsilcisi olması,
- Dünyanın bir kültür bölgesinde veya bir dönemde mimarlık veya teknoloji, anıtsal sanatlar, kent planlama veya peyzaj tasarımı alanlarında önemli gelişmelere ilişkin insani değer alışverişlerine tanıklık etmesi,
- Yaşayan veya yok olan bir kültür geleneğinin veya uygarlığın istisnai, ender rastlanan bir temsilcisi olması,
- İnsanlık tarihinin önemli bir aşamasını veya aşamalarını gösteren bir yapı tipinin, mimari veya teknolojik bütünü veya peyzajın istisnai bir örneği olması,
- Özellikle geri dönülmez bir değişimin etkisi altında hassaslaşmış olan çevre ile insan etkileşiminin veya bir kültürün/kültürlerin temsilcisi olan, geleneksel insan yerleşimi, arazi kullanımı veya deniz kullanımının istisnai bir örneği olması,
- İstisnai evrensel önem taşıyan sanatsal veya edebi eserler, inançlar, fikirler, yaşayan gelenekler ve olaylarla doğrudan veya dolaylı olarak ilgili olması (Komite bu kriterin tercihen diğer kriterler ile birlikte kullanılması gerektiğini kabul etmektedir.)
- Üstün doğal görünelere veya eşsiz doğal güzelliklere ve estetik öneme sahip alanları içermesi,
- Yaşamın kaydı, yer şekillerinin oluşumunda devam eden önemli jeolojik süreçler veya önemli jeomorfik veya fizyografik özellikler dahil dünya tarihinin önemli aşamalarını temsil eden istisnai örnekler olması,
- Kara, tatlı su, kıyı ve deniz ekosistemleri ve hayvan ve bitki topluluklarının evrim ve gelişiminde devam eden önemli ekolojik ve biyolojik süreçleri sunan istisnai örnekler olması,
- Bilim veya koruma açısından istisnai evrensel değere sahip tehlike altındaki türleri içeren yerler de dahil, biyolojik çeşitliliğin yerinde korunması için en önemli ve dikkat çeken doğal habitatları içermesi, şeklindedir.⁹

Türkiye'nin Sözleşme'ye katılması, 14.04.1982 tarih ve 2658 sayılı Kanunla gerçekleşmiştir. Türkiye Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğu altında bulunan UNESCO Dünya Miras Listesi'nde 18 adet varlığımız bulunmaktadır. Bunlar; İstanbul (1985), Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası (Sivas) (1985), Hattuşa (Boğazköy) - Hitit Başkenti (Çorum) (1986), Nemrut Dağı (Adıyaman - Kahta) (1987), Xanthos-Letoon (Antalya - Muğla) (1988), Safranbolu Şehri (Karabük) (1994), Troya Antik Kenti (Çanakkale) (1998), Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi (Edirne) (2011), Çatalhöyük Neolitik Kenti (Konya) (2012), Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı (İzmir) (2014), Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu (Bursa) (2014), Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri (2015), Efes (İzmir) (2015), Ani Arkeolojik Alanı (Kars) (2016), Afrodisias (Aydın) (2017), Göbeklitepe Tapınağı (Şanlıurfa) (2018), Göreme Milli Parkı ve Kapadokya (Nevşehir) (1985), Pamukkale-Hierapolis (Denizli) (1988)'dir (<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/>).

SON DÖNEM GELİŞMELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

2/7/2018 tarihli ve 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararname düzenlemeleri ve devamında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri ile gerçekleşen korunan alanlara ilişkin başlıca hususlar şunlardır:

- Özel Çevre Koruma Bölgesi ilan etmeye bu alanlarda uygulanacak koruma ve kullanma esasları ile plân ve projelerin hangi bakanlıkça hazırlanıp yürütüleceğini belirlemeye Cumhurbaşkanlığı yetkilidir.
- Yüksek Çevre Kurulu kaldırılmıştır. Yüksek Çevre Kurulu'nun görev alanı içinde yer alan hususlar için Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı içinde oluşturulan "Yerel Yönetim Politikaları Kurulu"na görev verilmiştir. Anılan Kurulun bu kapsamdaki görev yetkileri şunlardır (md. 31): Çevre, orman, su ve benzeri alanlarda koruyucu ve geliştirici politika önerileri geliştirmek, Etkin bir çevre yönetiminin sağlanması için politika ve strateji önerileri geliştirmek.
- Korunan alanlara ilişkin mevzuatın Bakanlar Kuruluna vermiş olduğu yetki Cumhurbaşkanına geçmiştir.
- "29/6/2011 tarihli ve 644 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile aynı tarihli Orman ve Su İşleri Bakanlığının teşkilat ve görevlerini düzenleyen 645 sayılı Kanun Hükmünde Kararname yürürlükten

⁹ Türkiye'nin Sözleşme'ye katılması, 14.04.1982 tarih ve 2658 sayılı Kanunla gerçekleşmiştir. Türkiye Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğu altında bulunan UNESCO Dünya Miras Listesi'nde 17 adet varlığımız bulunmaktadır. Bunlar; İstanbul (1985), Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası (Sivas) (1985), Hattuşa (Boğazköy) - Hitit Başkenti (Çorum) (1986), Nemrut Dağı (Adıyaman - Kahta) (1987), Xanthos-Letoon (Antalya - Muğla) (1988), Safranbolu Şehri (Karabük) (1994), Troya Antik Kenti (Çanakkale) (1998), Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi (Edirne) (2011), Çatalhöyük Neolitik Kenti (Konya) (2012), Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı (İzmir) (2014), Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu (Bursa) (2014), Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri (2015), Efes (İzmir) (2015), Ani Arkeolojik Alanı (Kars) (2016), Afrodisias (Aydın) (2017), Göreme Milli Parkı ve Kapadokya (Nevşehir) (1985), Pamukkale-Hierapolis (Denizli) (1988)'dir (<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/>).

kaldırılmıştır. Ancak 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 97-126. maddeleri ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı yeniden, 410-440. Maddeleri ile Tarım ve Orman Bakanlığı yeni oluşturulmak suretiyle düzenlenmiştir. Böylece korunan bazı alanlar için (milli parklar vb.) bu bakanlık yetkili hale gelmiştir.

- 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun "Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun üye yapısını düzenleyen 53. maddesi 700 sayılı KHK'nin 78. Maddesi ile yürürlükten kaldırılmış, ancak 1. Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile bu husus yeniden düzenlenmiştir. 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 522. maddesine göre kurulun başkanı Kültür ve Turizm Bakanlığı Bakan Yardımcısıdır. Kültür ve Turizm Bakanı, gerekli gördüğü takdirde Kurula başkanlık eder, ancak oy kullanmaz. Kurul üyeleri ise şu kişilerden oluşmaktadır: Kültür ve Turizm Bakanınca Bakanlıktan görevlendirilecek üç üye, Cumhurbaşkanınca Cumhurbaşkanlığından görevlendirilecek bir üye, Çevre ve Şehircilik Bakanlığının ilgili genel müdürü, Orman Genel Müdürü veya yardımcısı, Vakıflar Genel Müdürü veya yardımcısı, Koruma bölge kurulları üyelerinden Kültür ve Turizm Bakanlığınca seçilecek altı üye, Maden İşleri Genel Müdürü veya yardımcısı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürü veya yardımcısı. Böylece Kurulun yapısı yeniden düzenlenmiştir.

Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik ile Türkiye'de yeni korunan alanlara ilişkin bütüncül bir bakış açısı getirilmiş ve korunan/korunması gereken alanların oluşturulma şartları ile süreçleri tanımlanmıştır. Böylece ilgili mevzuattaki dağınıklık önemli ölçüde giderilmiştir. Yönetmelik, yeni bir yaklaşım olarak sit alanlarını, "kesin korunacak hassas alanlar", "nitelikli doğal koruma alanları" ve "sürdürülebilir koruma ve kontrollü kullanım alanları" şeklinde üç kategoriye ayırmıştır. Bu kategorilerin tanımı da yönetmelikte yer almaktadır. Ancak herhalde uygulamada bazı sorunlarla karşılaşıldığından Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca 2017 yılında "Doğal Sit Alanları Koruma ve Kullanma Koşulları İlke Kararı" alınmış ve Resmî Gazete'de^f yayımlanmak suretiyle kamuoyuna açıklanmıştır.

Yönetmeliğin 7. Maddesinde "kesin korunacak hassas alanlar" için Kaynak değerlerinin korunması için; alan kullanımı ve alana tüm etkilerin sınırlandırıldığı, gerektiğinde insanların bölgeye girişlerinin engellendiği, bilimsel araştırmalar, eğitim ya da çevresel izleme amacıyla özel önlemler alınarak korunacak kara, su, deniz alanları olup, Bakanlar Kurulu kararı ile ilan edilerek yapı yasağı getirilen mutlak korunması gereken alanlardır. Ancak yukarıda belirtilen ilke kararlarında bu alanlarda Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu izniyle;

- a. Kesin yapı yasağı olmakla birlikte, resmi ve özel kuruluşlarca zorunlu olan alanlarda, teknik altyapı hizmetlerinden kanalizasyon, içme suyu, doğalgaz hattı, enerji nakil hattı ve orman yangın yolu yapılabileceğine,
- b. Devletin güvenlik ve emniyeti için zaruret arz eden yapıların yapılabileceğine,
- c. Mevcut altyapı ve üst yapı tesisleri ile ruhsatlı veya ruhsatlı sayılan yapıların bakım ve onarımlarının yapılabileceğine,
- ç. Herhangi bir yapı yapılmamak kaydıyla arıcılık faaliyetlerinin yapılabileceğine, karar verilmiştir.

Yine benzeri bir durum "nitelikli doğal koruma alanları" ve "sürdürülebilir koruma ve kontrollü kullanım alanları" için de söz konusudur. Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu izniyle doğal sit alanları şartlı yapılaşma ve insan faaliyetlerine açılmaktadır. Mevzuatın öngörmediği hususların idari bir karar ile düzenlenmesi uygun bir yaklaşım olarak değerlendirilemez.

Yine Anılan Yönetmelik, "Korunan Alanlara İlişkin Genel İlkeler" başlığını taşıyan 5. Maddesinin (b) fıkrasında "Herhangi bir korunan alanın güncel durumu tespit edilmeden, o alanın korunan alan statüsü yeniden değerlendirilemez" (c) fıkrasında ise, "Korunan alanların güncel durumu; alanın biyolojik çeşitliliği, hidrolojisi ve hidrojeolojisi başta olmak üzere her açıdan durumu hazırlanacak ön değerlendirme raporu sonucuna göre veya gerekli görülmesi durumunda ise en az ardışık dört mevsimi kapsayan ekolojik temelli bilimsel araştırma yapılarak belirlenir" denilmek suretiyle, dolaylı olarak bir koruma statüsü almış bir alanın, bu statüsünün nasıl kaldırılacağına de tanımlanmaktadır.

2005 yılında yürürlüğe giren 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu^g 14. Madde ile büyük ovaların korunmasına ilişkin hükümler getirmiştir. Anılan maddeye göre; "tarımsal üretim potansiyeli yüksek, erozyon, kirlenme, amaç dışı veya yanlış kullanımlar gibi çeşitli nedenlerle toprak kaybı ve arazi bozulmalarının hızlı geliştiği ovalar; kurul veya kurulların görüşü alınarak, Cumhurbaşkanınca karar ile büyük ova koruma alanı olarak belirlenir." Böylece "büyük ova koruma alanı" diye adlandırılan yeni bir koruma alanı oluşturulmuştur.

2017 yılında Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından çıkarılan "Tarım Arazilerinin Korunması, Kullanılması ve Planlanmasına Dair Yönetmelik" in Beşinci Bölümünde büyük ova koruma alanlarına ilişkin hususlar daha detaylı bir biçimde düzenlenmiştir.

^f 25.01.2017 tarih ve 29959 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

^g 19.07.2005 tarih ve 25880 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

Şimdiye kadar tespit edilebildiği kadarıyla “büyük ova koruma alanı” olarak koruma altına büyük ova sayısı 205’dir Bu ovaların toplam yüzölçümü 6,23 milyon hektardır. Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından önümüzdeki günlerde 38 ovanın daha “Büyük Ova” ilan edilmesi için çalışmalarının sürdürülmektedir.¹

SONUÇ

Çevre ve çevrenin korunması, çevre kirliliğinin önlenmesi, sahip olunan çevresel değerlerin, kültürel ve tarihi mirasın muhafazası ve bunların gelecek kuşaklara aktarılması her ülke açısından büyük önem taşımaktadır. Bu olgu ilgili ülkenin vatandaşları açısından önemli olduğu gibi, bütün insanlar/insanlık açısından da önem taşımaktadır. Bu nedenle konu ile bir taraftan uluslararası düzeyde çalışmalar yürütülürken, diğer taraftan her ülke kendi ulusal çevre hukukunu ve çevre yönetimini oluşturmaktadır.

Türkiye’de de çevre yönetiminin oluşturulması ve çevre hukukunun tedvini süreci 1980 öncesinde başlamakla birlikte, bu konudaki somut gelişmeler 1980 sonrasına rastlamaktadır. 1982 Anayasanın kabulü ve bu anayasanın içerdiği çevre, doğal/kültürel mirasın korunması ve kıyıları hakkındaki hükümler ilgili yasal düzenlemelere kaynaklık etmiştir. 1983 yılında Çevre Kanunu, Milli Parklar Kanunu ile Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması hakkındaki kanunun çıkarılmış olması korunan alanlar açısından bir dönüm noktası olmuş ve Türkiye’de bilinçli koruma politika ve uygulamalarının temelini oluşturmuştur.

1980’li yılların başında başlayan doğal, ekolojik ve kültürel açıdan önemli alanların korunması süreci günümüze kadar gelişerek devam etmiştir. 2011 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığının kurulması sonrasında bu bakanlığın 2012 yılında çıkardığı “Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik” ile Türkiye’de korunan alanlara ilişkin bütüncül bir bakış açısı getirilmiş ve korunan/korunması gereken alanların oluşturulma şartları ile süreçleri tanımlanmıştır. Böylece ilgili mevzuattaki dağınıklık önemli ölçüde giderilmiştir.

Yönetmelik doğal sit alanlarını “kesin korunacak hassas alanlar”, “nitelikli doğal koruma alanları” ve “sürdürülebilir koruma ve kontrollü kullanım alanları” şeklinde üç kategoriye ayırmış ver her birisi için koruma/kullanma dengesi açısından farklı bir statü öngörmüştür. Bu yaklaşım doğal sit alanlarında yaşayan insanların günlük yaşamını kolaylaştırıcı bir niteliğe sahiptir. Ancak diğer taraftan doğal sit alanları için hukuk tarafından öngörülen koruma zırhının ortadan kalkması veya zayıflaması ihtimalini de beraberinde getirmektedir. Bunun engellenebilmesi için uygulayıcıların büyük bir titizlik içinde hareket etmesi gerekmektedir.

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sitemine geçilmesiyle birlikte, genel olarak korunan alanlara ilişkin Bakanlar Kurulan ait yetkiler Cumhurbaşkanına geçmiştir. Dolayısıyla önümüzdeki süreçte Cumhurbaşkanlarının çevre ve korunan alanlara yönelik bireysel duyarlılığı da işleyiş üzerinde etkili olacaktır. Bunun yanında Cumhurbaşkanlığı bünyesinde oluşturulan “Yerel Yönetim Politikaları Kurulu” da çevre politikalarının dolayısıyla korunan alanlar ile ilgili politikaların belirlenmesinde etkili olacaktır. Ancak kanaatimizce çevre ile ilgili politika ve strateji önerisi geliştirme görevi “Çevre Yönetimi Politikaları Kurulu” adı altında oluşturulabilecek bir politika kuruluna verilmesi daha iyi olabilirdi. Çünkü Yerel Yönetim Politikaları Kurulunun görev alanına birçok hususun dâhil edildiği görülmektedir.

Korunan alan yönetiminin etkin bir biçimde yapılabilmesi için, konuyu sadece görev olarak göremeyip, Ülkemiz ve insanlık açısından önemini bilincine sahip yeterli uzman personelin istihdam edilmesi gerekmektedir. Bunun yanında çevre yönetiminin sık değişikliğe uğraması da uzmanlık ve tecrübe birikimini olumsuz etkilemektedir.

KAYNAKÇA

- Akyarlı, A.; Yüksel, Y.; Çevik, E.; Yalçınar, A. C. ve Güler, I. (2002). Kıyı Bölgesi Yönetimi ve Sorunları. Türkiye Mühendislik Haberleri Dergisi, 420-421-422, 65-68.
- Aksu, Ceren (2011) Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre, Güney Ege Kalkınma Ajansı.
- Arat, Z. (2000). 1970lerden Sonra Çevrede Kurumsal Yapının Gelişimi. İçinde Türkiye’de Çevrenin ve Çevre Korumanın Tarihi Sempozyumu (ss.166-176). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını.
- Arda, S. S. (2003). Türkiye’de Doğa Koruma Alanı Uygulamaları ve Avrupa Birliği Mevzuatı İle Karşılaştırılması (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Arpa, N. Y. (2011). Türkiye’de Korunan Alanların Belirlenmesi, Planlanması ve Yönetimi Sürecinde Katılımcılığın Değerlendirilmesi: Sultan Sazlığı Milli Parkı (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Beş Yıllık Kalkınma Planları, www3.kalkinma.gov.tr/.
- Bozkurt, Y. (2010). Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türkiye’de Çevre Politikalarının Dönüşümü. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Can, Ö. ve Taş, B. (2012). Ramsar Alanları İçinde Yer Alan Cernek Gölü ve Sulak Alanının (Kızılırmak Deltası, Samsun) Ekolojik ve Sosyo-Ekonomik Önemi. Tubav Bilim Dergisi, 5 (2), 1-11.

¹ <https://www.yeniakit.com.tr/haber/13-buyuk-ova-daha-koruma-altinda-436978.html> e. t. 24.09.2018.

- Demirayak, F. (2006). Türkiye’de Korunan Alanlar İçin Yeni Bir Yaklaşım (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Demircan, S. (2000). Tarih Boyunca Sulak Alanlar. İçinde Türkiye’de Çevrenin ve Çevre Korumunun Tarihi Sempozyumu (ss.108-118). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını.
- Egeli, G. (1996). Avrupa Birliği ve Türkiye’de Çevre Politikaları. Ankara: TÇV Yayını.
- Ege, M. (2006). Türkiye’de Özel Çevre Koruma Bölgelerinin Yönetim Sorunları Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi Örneği (Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Ekmeztoğlu, T., Balodimos, A. ve Budak, S. (2001). Avrupa Birliği’nin Çevre Politikası ve Türkiye’nin Uyumu. İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı.
- Ercan, G.F. (1996). Avrupa Topluluğu’nda ve Türkiye’de Çevre Mevzuatı (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Erim, R. (2000). Çevre İle İlgili Hukuksal Düzenlemeler. İçinde Türkiye’de Çevrenin ve Çevre Korumunun Tarihi Sempozyumu (ss.177-193). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını.
- Eroğlu, S. (2014). Milli Parklar Kanununda Belirlenen Korunan Alan Metodolojisi. Denetim, 13, 85-90.
- Güneş, A. M. (2012). “Uluslararası Çevre Hukuku Üzerine Bir İnceleme”, İÜHF C. LXX, S. 1, s. 83-114.
- Güneş, G. (2011). Korunan Alanların Yönetiminde Yeni bir Yaklaşım: Katılımcı Yönetim Planları. Ekonomi Bilimleri Dergisi, 3 (1), 47-57.
- Gürer, İ. ve Yıldız, F. E. (2008). Türkiye’nin Sulak Alan Politikalarına Genel Bir Bakış: Sultansazlığı Sulak Alanı Örneği. TMMOB 2. Su Politikaları Kongresi’nde sunulan bildiri, İnşaat Mühendisleri Odası, Ankara.
- <http://www.tukcev.org.tr/tabiiati-koruma-alanlari>
- <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/>
- Karaman, Z. T. (2013). Çevre Yönetimi ve Politikası. 2.Baskı, İzmir: Yakın Kitabevi.
- Kaya, Y. (2012). Uluslararası Çevre Anlaşmalarına Uyum Sorunu. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Kayhan, A. K. (2013). “Birleşmiş Milletler Çevre Programı Üzerine Bir İnceleme”, Public and Private International Law Review, Volume: 33, Issue: 1, 61 - 90
- Keleş, R.-Hamamcı, C. (2002). Çevrebilim, İmge Kitabevi, 4. Baskı, Ankara
- Keleş, R. (2015). 100 Soruda Çevre, Çevre Sorunları ve Çevre Politikası. Genişletilmiş 2.Baskı, İzmir: Yakın Kitabevi.
- Kılıç, S. (2001). “Uluslararası Çevre Hukukunun Gelişimi Üzerine Bir İnceleme”, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, 131-149.
- Kurdoğlu, O. (2007). Dünyada Doğayı Koruma Hareketinin Tarihsel Gelişimi ve Güncel Boyutu. Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 8 (1), 59-76.
- Orman ve Su İşleri Bakanlığı (2013). Sulak Alanlar. <http://www.turkiyesulakalanlari.com/wp-content/uploads/sulak-alanlar-kitab%C4%B1-bask%C4%B1-onay%C4%B1-i%C3%A7in.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Şengün, H.(2015). “Türkiye’de Çevre Yönetimi ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Uygulamaları”, Strategic Public Management Journal (SPMJ), Issue No: 1, October, 109-130
- Türkiye Çevre Vakfı. (2001). Avrupa Birliği’nde ve Türkiye’de Çevre Mevzuatı. Ankara: Önder Matbaa.
- Pallemaerts, M. (1997). “Stockholm’den Rio’ya Uluslararası Çevre Hukuku: Geleceğe Doğru Geri Adım Mı?”, (Çev. Bülent Duru), Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi Cilt: 52 Sayı: 1, 613-632
- Yazgan, N. (2000). Türkiye’de Son 25 Yılda Çevrenin Değişimi. İçinde Türkiye’de Çevrenin ve Çevre Korumunun Tarihi Sempozyumu (ss.15-20). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını.
- Yıldırım, U. ve Budak, S. (2005). Son Gelişmeler Işığında Avrupa Birliği Çevre Politikasında Değişimler ve Türkiye’nin Politik Yaklaşımı. Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi,13 (1-2), 177-210.
- www.mevzuat.gov.tr
- www.milliparklar.gov.tr